



## Identification of individual challenges in the religious education of female students of second secondary schools in Tehran

Fatemeh Jamili<sup>1</sup>, Nouri Sadat Shahangian<sup>2\*</sup>

<sup>1</sup> Faculty of Theology, Alzahra University, Tehran, Iran.

<sup>2</sup> Faculty of Theology, Alzahra University, Tehran, Iran.

\*Corresponding author: **Nouri Sadat Shahangian** Faculty of Theology, Alzahra University, Tehran, Iran.

E-mail: [n.s.shahangian@alzahra.ac.ir](mailto:n.s.shahangian@alzahra.ac.ir)

### Article Info

**Keywords:** Individual challenge, education, religious education, students, second level of high school.

### Abstract

**Introduction:** The challenges of religious education in adolescents, especially female students of the second secondary level, is one of the main concerns of experts in the field of education, especially religious education. There are several factors that cause challenges in religious education, and according to education experts, individual factors are the most important of them. Based on this, the present research was compiled with the aim of identifying the most important individual challenges of religious education of female students of the second secondary level in Tehran.

**Methods:** The research is descriptive and qualitative (content analysis) in terms of the applied purpose of data analysis. The participants of the research were 60 masters and doctorate teachers of Islamic studies with related trends, from which 20 people were selected by purposeful sampling according to the entry criteria, and semi-structured interviews were carried out from them until they were fully saturated. Then, from the interviews, primary, central, and selective codes were set according to the statements related to the statistics and finally in the framework of the components and indicators related to the challenges of religious education in the individual dimension.

**Results:** The analysis of interviews with 4 experienced religious teachers with a specialized doctorate degree and 16 experienced teachers with a master's degree showed that the individual challenges of students' religious education are, respectively; Challenges of people's growth platform (region 1) in religious education, individual problems in rebellion against religious education, effective personal gaps in religious education, challenges based on lack of personal recognition in religious education, individual and family challenges in religious education.

**Conclusion:** The analysis of the resulting data in the framework of the chosen method has shown that the individual challenges of religious education of female students of the second stage of high school (Zone 1 of Tehran) can be investigated and explained in 5 components and 68 indicators.

## شناسایی چالش‌های فردی در تربیت دینی دانش‌آموزان دختر مدارس متوسطه دوم شهر تهران

فاطمه جمیلی<sup>۱</sup>، نوری سادات شاهنگیان<sup>۲\*</sup>

<sup>۱</sup> دانشکده الهیات، دانشگاه الزهراء (ع)، تهران، ایران.

<sup>۲</sup> دانشکده الهیات، دانشگاه الزهراء (ع)، تهران، ایران.

\* نویسنده مسؤول: نوری سادات شاهنگیان، دانشیار گروه ادیان و عرفان، دانشکده الهیات، دانشگاه الزهراء (س)، تهران، ایران  
ایمیل: n.s.shahangian@alzahra.ac.ir

### چکیده

**مقدمه:** چالش‌های تربیت دینی در نوجوانان به ویژه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم از دغدغه‌های اساسی صاحب‌نظران حوزه تعلیم و تربیت به ویژه تربیت دینی است. زمینه‌های ایجاد چالش‌های تربیت دینی چند عاملی است که به باور صاحب‌نظران تعلیم و تربیت، عوامل فردی از مهمترین آنها است. بر همین اساس پژوهش حاضر با هدف شناسایی مهمترین چالش‌های فردی تربیت دینی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم در تهران تدوین شده است.

**روش‌ها:** تحقیق از نظر هدف کاربردی و تحلیل داده‌ها، توصیفی و کیفی (تحلیل محتوی) می‌باشد. مشارکت کنندگان تحقیق ۶۰ نفر از معلمان کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی معارف اسلامی با گرایش‌های مرتبط بود که از این تعداد با توجه به معیارهای ورود مد نظر ۲۰ نفر به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و از آنها تا اشباع کامل مصاحبه نیمه سازمان یافته به عمل آمد. سپس از مصاحبه‌ها کدهای اولیه، محوری و گزینشی با توجه به گزاره‌های مرتبط احصاء و در نهایت در چارچوب مولفه‌ها و شاخص‌های مرتبط با چالش‌های تربیت دینی در بعد فردی تنظیم شده‌اند.

**یافته‌ها:** تحلیل حاصل از مصاحبه با ۴ نفر از معلمان دینی با سابقه دارای درجه دکتری تخصصی و ۱۶ نفر از معلمان با سابقه دارای مدرک کارشناسی ارشد، نشان داد که چالش‌های فردی تربیت دینی دانش‌آموزان به ترتیب عبارتند از: چالش‌های بستر رشد افراد (منطقه ۱) در تربیت دینی، چالش‌های فردی در طقسانگری در برابر تربیت دینی، خلاءهای فردی موثر در تربیت دینی، چالش‌های مبتنی بر عدم شناخت فردی در تربیت دینی، چالش فرد و خانواده در تربیت دینی.

**نتیجه‌گیری:** تحلیل داده‌های حاصل در چارچوب روش انتخاب شده نشان داده است که چالش‌های فردی تربیت دینی دانش‌آموزان دختر مقطع دوم متوسطه (منطقه ۱ تهران) در ۵ مولفه و ۶۸ شاخص قابل بررسی و تبیین است.

**واژگان کلیدی:** چالش فردی، تربیت، تربیت دینی، دانش‌آموزان، مقطع دوم متوسطه.

شخصیت (Personality transformation) است به سر می برند [۶، ۱۲]. از نظر روانشناسان شخصیت این مقطع سنی، دوران تکوین هویت نامیده می شود؛ که مقطعی حساس و بحرانی برای نوجوانان است [۶]. ظرفیت های روحی و ویژگی های روان شناختی نسل به اصطلاح Z چون مطالبه گری، سلطه ناپذیری، اظهار نظر و ... سبب شده که از این نسل به عنوان نسلی ناسازگار، بدرفتار، شورشی، و سرکش یاد شود [۱۴]. تناسب ضعیف بین محتوا و رشد شناختی، شناخت ویژگی ها و بحران های بلوغ و تردید ها و گرایش آنان به الگو های غیر واقعی و ... سبب شده که نوجوانان محتوای کتاب درسی دینی را بی فایده بدانند. به عقیده آنان محتوای ادبیات درس دین و زندگی به گونه ای سازماندهی شده است که درک و فهم ارتباط بین دین با واقعیت های زندگی را ایجاد نمی کند. به نظر آنان باور ها و ارزش ها قابل اجرا نیست! و دین در عصر کنونی فاقد کارایی است [۷]. بر همین اساس و طبق فرمایش مقام معظم رهبری باید اولویت ها و مسائل منطبق با زمان و نیاز های جامعه تشخیص داده شود. تغییرات اساسی در محتوای کتاب درسی و کنار گذاشتن روش های غلط، تغییر در نگاه معلم دینی و بیانی نو باعث بر طرف شدن بسیاری از موانع و آسیب ها خواهد شد [۸]. از سویی نیز عواملی نظیر: خانواده وعدم رفتار صحیح و منطقی از طرف والدین، مدرسه و کمبود شرایط مناسب دوستی ها و معاشرت ها با جنس مخالف، زمینه های تاریخی و فرهنگی و ... که هر یک به طور جداگانه یا ترکیبی از آنها سبب به وجود آمدن چالش هایی جدی در دوران نوجوانی خواهد شد که عمده دانش آموزان مقطع دوم متوسطه در حدود و ثغور آن قرار دارند. [۷، ۲۴]. بنابراین خانواده و معلمان و اجتماع در به وجود آمدن چالش های تربیتی یا تثبیت اعتقادات دینی نوجوانان نقش بسیار مهم و موثری را ایفا می کنند. آنان به شدت تحت تاثیر خصوصیات اخلاقی خانواده (family)، معلمان (teachers)، محیط (the environment)، اجتماع (community) و گروه همسالان (Peer group) خود قرار دارند و از آنان پیروی می کنند. در تحقیقات متعددی که صورت گرفت مشخص شد که هرچه طبقه اجتماعی فرد بالا می رود عقیده مذهبی فرد سست تر می شود و دلیل این امر ناشی از بی توجهی والدین یا عدم باور و اعتقادات آنها به دین و مذهب است [۷، ۲۴]. بر همین اساس، خانواده اولین رکن و کلاس تربیت است. رشد و شکل گیری فرزند در محیط خانواده است. به عبارتی پدر و مادر اولین کسانی هستند که زیر بنای شخصیت یک نوجوان و پایه گذار اصلی نظام فکری و ارزش های وی هستند. یک نوجوان دوران کودکی خود را در آن می گذراند و خصایص اخلاقی و رفتاری های او وابسته به دوران کودکی اوست که از خانواده، پدر و مادر کسب می کند. بنابراین رفتارهای یک نوجوان

یکی از مهمترین هدایت ها در نظام آفرینش که از آن به هدایت تشریعی یاد می شود، بعثت انبیاست که مهم ترین هدف آن تزکیه انسان ها می باشد. به عبارتی در تمامی ادیان وحیانی یگانه رسالت پیامبر تعلیم و تزکیه یا برابر اصطلاح روز تعلیم و تربیت است. بر همین اساس تربیت یکی از مهم ترین و اساسی ترین مقوله زندگی هر مکتبی است [۱]. در اندیشه اسلامی خداوند بنیاد خیر است و تربیت دینی از مهمترین ابعاد تربیتی انسان شمرده می شود که با ارائه برنامه از سوی انبیا به دنبال هدایت، رشد، سعادت و کمال و شکوفایی انسان در یک فضای دینی است [۲]. هدایت انسان در فضای دینی و در محیط اجتماعی مرتبط، همواره با فرازو نشیب هایی همراه است که در دو مسیر هدایت تکوینی و تشریعی، ولیکن در راستای هم قابل بررسی می باشد [۴]. بر همین اساس، در مسیر تربیت دینی (religious education) از کودکی تا کهنسالی، عوامل گوناگونی تاثیر گذارند و در این میان برای نوجوانان دانش آموز با ویژگی های مرتبط تلفیقی از آن قابل بررسی است [۳]. عواملی نظیر ویژگی های فردی دانش آموزان (Students)، خانوادگی (family)، محیط پیرامون و تعاملات اجتماعی (Environment and social interactions) و ... متأسفانه تربیت دینی در جامعه اسلامی ما که تلاش برای خداگونه شدن انسان، دوری از صفات ناپسند و کسب خلیقات نیکوست با چالش هایی روبه رو بوده است [۴].

اصطلاح چالش های تربیت دینی (Challenges of religious education) که یکی از جلوه های مهم آسیب شناسی (Pathology) تربیت دینی در معارف و تربیت اسلامی است، یکی از مهمترین مباحث فلسفه دین به شمار می رود [۵]. شاید بتوان شهید مطهری (ره) را از پیشکسوتان معاصر و جزء اولین کسانی دانست که این اصطلاح را در تربیت دینی و در حوزه اندیشه و تفکر دینی وارد نموده و در آثار خود به بررسی جوانب متعدد تحریفات دینی پرداخت [۵، ۷]. چالش های تربیت دینی یعنی شناخت آسیب ها و اشکالاتی که بر اعتقادات، باور دینی، آگاهی و معرفت دینی و یا رفتار عملی، همچنین در اندیشه و عملکرد جامعه دینی که دانش آموزان مقطع دوم متوسطه بر اساس تربیت رسمی یکی از ارکان آن هستند وارد می شود [۱۰، ۱۶] و یا ممکن است وارد شود و همانگونه که ارائه شد، این چالش ها می تواند عوامل و منشأهای گوناگون داشته باشد [۵]. یکی از زمینه های ظهور چالش ها، ویژگی های جامعه شناختی و روان شناختی دانش آموزان مقطع دوم متوسطه می باشد. دانش آموزان مقطع دوم متوسطه که از نظر روانشناسی رشد در سنین ۱۶ تا ۱۸ قرار دارند؛ در دوران نوجوانی خود که از مراحل مهم تحول

تا حد زیادی در محیط خانواده شکل می‌گیرد. و متأسفانه عدم آگاهی والدین و بی توجهی آنان در برقراری ارتباط صحیح و قطع رابطه دوستانه با آنان تأثیرات مخربی بر آنان می‌گذارد. پس قدم اول برای حل چالش‌ها فردی شناسایی مشکلاتی است که در محیط خانواده وجود دارد [۲۴].

در پژوهشی که با عنوان بررسی مشکلات خانوادگی دانش آموزان در یکی از مناطق تهران صورت گرفت، مهم‌ترین مشکلات خانوادگی دانش آموزان به ترتیب عبارت بود از اختلاف و طلاق والدین درک نکردن فرزندان در سنین بلوغ از طرف والدین (خشونت بیش از حد یا عطفوت زیاد) و مشکلات رفتاری والدین، بی توجهی به مسائل تربیتی و درسی آنان تبعیض، بیکاری و اعتیاد افراد خانواده و بسیاری موارد دیگر که می‌تواند از چالش‌های تربیتی نوجوان باشد. بنابراین می‌توان قسمتی از چالش‌ها فردی را به مسائل و مشکلات خانوادگی نسبت داد [۱۰، ۲۴]. امامی (۱۳۹۴) در تحقیق خود نشان داده است که تربیت دینی در قرن حاضر در برابر چالش‌هایی قرار گرفته که از مهم‌ترین وجوه این چالش‌ها می‌توان به عدم صلاحیت مربی، کثرت گرایی فرهنگی، کم ظرفیتی و بی حوصلگی در پذیرش مشکلات و هویت یابی فردی و جمعی اشاره کرد [۱۰، ۱۶]. از سویی، حسینی نژاد ماهینی (۱۴۰۰)، در یافته‌های خود، مهم‌ترین آسیب‌های تربیت دینی را در ابعاد و مولفه‌های، رابطه مربی با مربی تحلیل نموده است. همچنین، به آسیب‌هایی مانند بروز لجبازی، دشمنی، از بین رفتن آبرو و ایجاد نفاق و دورویی در مربی؛ تلقی تفکر منفی نسبت به محتوای آموزشی، نگرش منفی و بدبینی نسبت به محتوای دینی، یادگیری سوگیری در موضع قضاوت، ایجاد تزلزل در باورهای دینی را نیز مورد بررسی قرار داده است. علم‌الهدی و رضایی و یاری (۱۳۹۶) نیز در تحقیق خود، به بررسی چگونگی اثرگذاری مولفه‌های برنامه درسی پنهان بر تربیت دینی دانش آموزان شهرستان تالش پرداخته‌اند. از دیدگاه محقق از مولفه‌های بسیار مهم در تربیت دینی دانش آموزان در مدرسه، برنامه درسی پنهان است که می‌تواند تأثیر بسزایی در تربیت دینی دانش آموزان در دو بخش مثبت و منفی و در مولفه‌های نظیر همنوایی، یادگیری مباحث دینی، رفع تضادها و تعارض‌ها داشته باشد [۲۴].

علیرغم پژوهش‌های انجام شده در خصوص موضوع تحقیق و نظرات صاحب‌نظران تربیت دینی؛ تا کنون نمی‌توان تصویر روشنی از چالش‌های فردی تربیتی دینی دانش آموزان مقطع دوم متوسطه (منطقه ۱) شهر تهران ارائه داد. چالش‌هایی که زمینه ساز ناهنجاری‌های تربیتی در ابعاد مختلف خواهند شد؛ به گونه‌ای که با نهادینه شدن آنها در سن نوجوانی، اصلاح ساخت شناختی شکل گرفته و رفتار ناشی از آن بسیار زمانبر

خواهد بود. بنابراین، هدف این تحقیق شناسایی مهم‌ترین چالش‌های فردی تربیتی دینی دانش آموزان مقطع دوم متوسطه (منطقه ۱) شهر تهران است تا با اتخاذ رویکرد کیفی و بهره‌گیری از نظرات و دیدگاه‌های صاحب‌نظران این حوزه؛ به ویژه معلمان دینی به سؤال اساسی مهم‌ترین چالش‌های تربیت دینی دانش آموزان دختر مدارس متوسطه دوم منطقه ۱ شهر تهران در بعد فردی کدام است؟ پاسخ دهد.

## یافته‌ها روش

پژوهش حاضر، به لحاظ روش در زمره تحقیقات کیفی (توصیفی - تحلیل محتوی) دسته‌بندی می‌گردد. چالش‌های فردی تربیت دینی را در دانش آموزان مدارس دختر مقطع دوم متوسطه منطقه ۱ تهران، مورد بررسی قرار داده است، بنابراین از لحاظ هدف (نوع) تحقیق در زمره تحقیقات کاربردی دسته‌بندی می‌گردد. نوع نتایج و یافته‌های تحقیق به متولیان در این امر کمک خواهد کرد. از نظر جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات نیز کیفی است.

مشارکت کنندگان این تحقیق، شامل کلیه معلمان دینی مقطع دوم متوسطه (دبیرستان‌های دخترانه) منطقه ۱ تهران در سال ۱۴۰۲ به تعداد ۶۰ نفر می‌باشد که به خاطر اهمیت موضوع و به جهت استفاده از نظرات معلمان خبره، با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، تعداد ۲۰ نفر از آنها که دارای سوابق و تجارب ارزشمندی در تدریس درس دینی بوده‌اند، انتخاب شده که از آنها تا اشیاع کامل مصاحبه به عمل آمد.

بنابراین، برای جمع‌آوری اطلاعات میدانی در خصوص پاسخ سوالات تحقیق از پرسشنامه محقق ساخته (مصاحبه نیمه ساختار یافته) استفاده شد. این پرسشنامه دارای ابعاد سه گانه (فرد، ارتباط با معلم و تعاملات اجتماعی) متناسب با چارچوب نظری است که در این مقاله به بعد فردی آن پرداخته شده است. بر همین اساس مراحل زیر اجرا و روایی و پایایی آن سنجیده شد.

۱- تعیین نوع مصاحبه (نیم ساخت یافته)

۲- طراحی پروتکل مصاحبه

۳- ثبت مصاحبه

۴- کدگذاری مصاحبه (اولیه)

۵- شناسایی، تلخیص و پالایش کدهای اولیه (کدهای محوری)

۶- تهیه فهرست نهایی (کدهای گزینشی-مقولات)

پس از اتمام مصاحبه‌ها، محتوای و مفاهیم آن‌ها مورد تحلیل قرار گرفته است. بر این اساس، در چارچوب درک مصاحبه شونده‌گان از چالش‌های تربیت

دینی در بعد فردی، کدگذاری اولیه، محوری و گزینشی با توجه به گزاره ها و ب- حداقل سوابق ۲۰ سال  
براساس نظریه کوربین، احصاء و در نهایت در چارچوب مولفه ها و شاخص ج- مدرک تحصیلی مرتبط کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی  
های مرتبط با چالش های تربیت دینی در بعد فردی تنظیم شده اند.  
جدول زیر ویژگی های نمونه را نشان می دهد:

نمونه ها دارای ویژگی های مشترک زیر بوده اند :

الف- رشته تحصیلی معارف اسلامی و یا گرایش های مرتبط

| ردیف | رشته تحصیلی           | مقطع          | سابقه خدمت | تعداد |
|------|-----------------------|---------------|------------|-------|
| ۱    | الهیات و معارف اسلامی | دکتری تخصصی   | ۲۰-۳۵      | ۴     |
| ۲    | الهیات و معارف اسلامی | کارشناسی ارشد | ۱۶-۲۰      | ۱۶    |

برای تأییدروایی و پایایی، علاوه بر رعایت روش کیفی و تناسب آن بمولفه ها و شاخص ها انجام شد. برای تحلیل کیفی و دقیق مصاحبه ای  
سؤالات مصاحبه، از تایید کدگذاری ها نیز استفاده شد. کدهای تولید شده هیورت گرفته از نرم افزار Max.20 استفاده شده است.

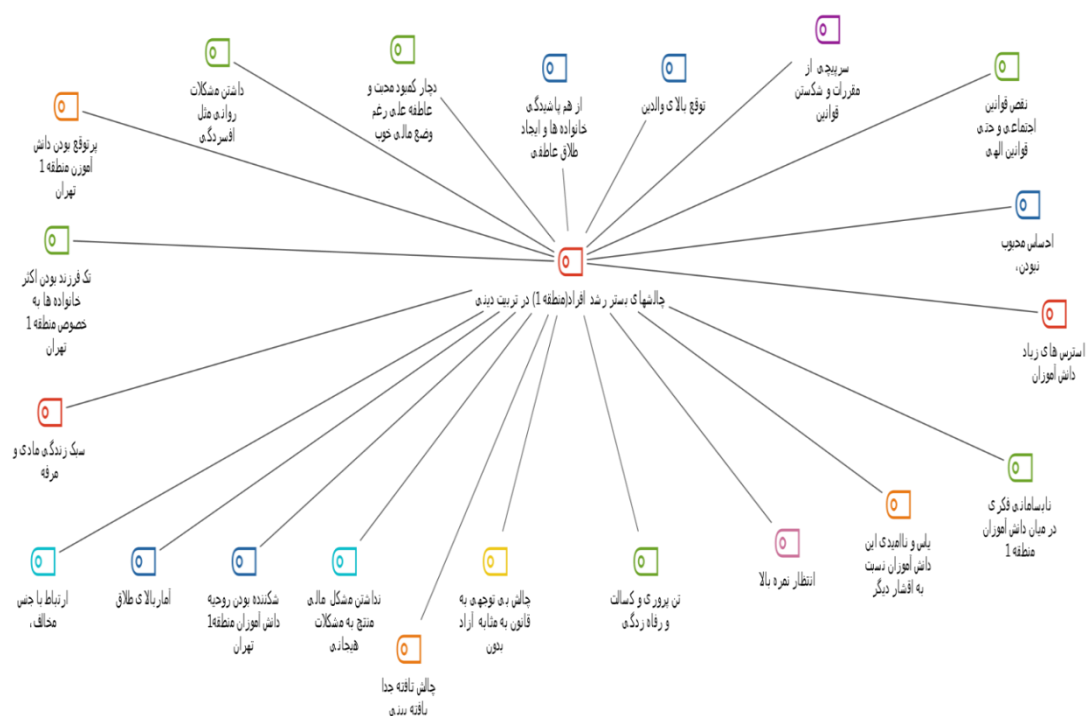
یک فرم در اختیار ۴ نفر از مصاحبه شونده گان قرار گرفت. در نهایت، با  
جمع بندی ارزیابی، روایی و پایایی تایید شد. همچنین ۲ تن از  
متخصصان (همکاران) آشنا با روش کیفی تحلیل محتوی بر مراحل مختلف جدول ۱ به خوبی مولفه ها و شاخص های مرتبط با چالش های فردی را  
کدگذاری، مفهوم سازی، استخراج مقولات نظارت داشتند.  
براساس مراحل حاصل از مصاحبه، تحلیل کیفی نیز از مجموعه  
فعالیت هایی (مطالعات کتابخانه ای، مصاحبه) صورت گرفته است.  
بدین ترتیب، از اطلاعات جمع آوری شده، توصیف های تحلیلی، ادراکی و تأیید  
طبقه بندی شده نیز حاصل شده است. سپس تحلیل نهایی در چارچوب ابعاد،

جدول (۱)- نمونه از کدهای احصاء شده از مصاحبه

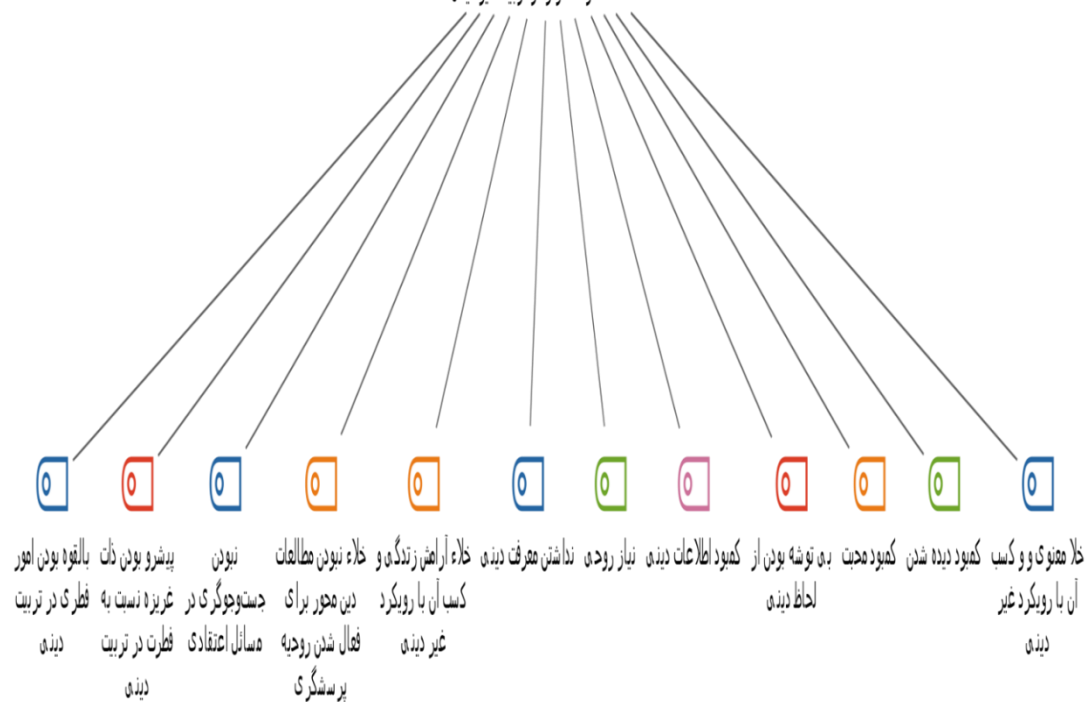
| Code                                                                                                                                                                                          | Coded segments                                                                                                                                                                                                                                                          | Summary |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| چالش های تربیت دینی در دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه ۱<br>تهران\چالش های تربیت دینی در بعد فردی\چالش های بستر رشد افراد\منطقه<br>(۱) در تربیت دینی\استرس های زیاد دانش آموزان                 | معلمان باید در انجام وظیفه خود<br>الگویی باشند از امانت داری و پاکی و<br>صفا، آگاهی و هوشیاری، تا جایی که<br>احساس احترام شاگرد را نسبت به<br>خودشون جلب کنند و استرس های<br>آنان را از طریق دادن آگاهی های<br>لازم و تقویت ایمان تحت کنترل در<br>آورند<br>5: 1 - 1 (0) |         |
| چالش های تربیت دینی در دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه ۱<br>تهران\چالش های تربیت دینی در بعد فردی\چالش های بستر رشد افراد\منطقه<br>(۱) در تربیت دینی\نابسامانی فکری در میان دانش آموزان منطقه ۱ | نابسامانی فکری<br>5: 1 - 1 (0)                                                                                                                                                                                                                                          |         |
| چالش های تربیت دینی در دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه ۱<br>تهران\چالش های تربیت دینی در بعد فردی\چالش های بستر رشد افراد\منطقه<br>(۱) در تربیت دینی\احساس محبوب نبودن،                         | احساس محبوب نبودن،<br>5: 1 - 1 (0)                                                                                                                                                                                                                                      |         |

|                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                             |  |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
| چالش های تربیت دینی در دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه 1<br>تهران\چالش های تربیت دینی در بعد فردی\چالشهای بستر رشد افراد\منطقه<br>(1در تربیت دینی\نقص قوانین اجتماعی و حتی قوانین الهی              | نقص قوانین اجتماعی و حتی قوانین<br>الهی<br>(0) 1 - 1 : 5                                                                                                                                                    |  |
| چالش های تربیت دینی در دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه 1<br>تهران\چالش های تربیت دینی در بعد فردی\چالشهای بستر رشد افراد\منطقه<br>(1در تربیت دینی\ایاس و ناامیدی این دانش آموزان نسبت به اقشار دیگر | ایاس و ناامیدی در بین تعدادی از این<br>دانش آموزان نسبت به اقشار دیگر<br>(0) 1 - 1 : 5                                                                                                                      |  |
| چالش های تربیت دینی در دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه 1<br>تهران\چالش های تربیت دینی در بعد فردی\چالشهای بستر رشد افراد\منطقه<br>(1در تربیت دینی\سرپیچی از مقررات و شکستن قوانین                   | سرپیچی و شکستن قوانین<br>(0) 1 - 1 : 5                                                                                                                                                                      |  |
| چالش های تربیت دینی در دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه 1<br>تهران\چالش های تربیت دینی در بعد فردی\چالشهای بستر رشد افراد\منطقه<br>(1در تربیت دینی\انتظار نمره بالا                                  | از سویی توقع والدین آنها بسیار<br>بالاست، و از آنجا که همه شرایط را<br>برای فرزندانش مهیا کردند همیشه<br>انتظار نمرات بالا را داشته و همواره<br>مسئولین و کادرمدرسه را طلبکار<br>می دانند!<br>(0) 1 - 1 : 5 |  |
| چالش های تربیت دینی در دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه 1<br>تهران\چالش های تربیت دینی در بعد فردی\چالشهای بستر رشد افراد\منطقه<br>(1در تربیت دینی\توقع بالای والدین                                 | توقع بالای والدین،انتظار نمره بالا<br>(0) 1 - 1 : 5                                                                                                                                                         |  |
| چالش های تربیت دینی در دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه 1<br>تهران\چالش های تربیت دینی در بعد فردی\چالشهای بستر رشد افراد\منطقه<br>(1در تربیت دینی\تن پروری و کسالت و رفاه زدگی                      | تن پروری و کسالت و رفاه زدگی<br>(0) 1 - 1 : 5                                                                                                                                                               |  |
| چالش های تربیت دینی در دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه 1<br>تهران\چالش های تربیت دینی در بعد فردی\چالشهای بستر رشد افراد\منطقه<br>(1در تربیت دینی\از هم پاشیدگی خانواده ها و ایجاد طلاق عاطفی       | بعضی خانواده ها از هم پاشیده و دچار<br>طلاق عاطفی هستند<br>(0) 1 - 1 : 5                                                                                                                                    |  |

## نمودار ۱- چالش های بستر رشد افراد در تربیت دینی



## خلاء های فردی موثر در تربیت غیر دینی



## جدول ۲- چالش های فردی دانش آموزان

| کد                                            | مقوله                                                   |
|-----------------------------------------------|---------------------------------------------------------|
| چالشهای بستر رشد افراد(منطقه ۱) در تربیت دینی | استرس های زیاد دانش آموزان                              |
|                                               | نابسامانی فکری در میان دانش آموزان منطقه ۱              |
|                                               | احساس محبوب نبودن                                       |
|                                               | نقص قوانین اجتماعی و حتی قوانین الهی                    |
|                                               | پاس و ناامیدی این دانش آموزان نسبت به اقشار دیگر        |
|                                               | سرپیچی از مقررات و شکستن قوانین                         |
|                                               | انتظار نمره بالا                                        |
|                                               | توقع بالای والدین                                       |
|                                               | تن پروری و کسالت و رفاه زدگی                            |
|                                               | از هم پاشیدگی خانواده ها و ایجاد طلاق عاطفی             |
|                                               | دچار کمبود محبت و عاطفه علی رغم وضع مالی خوب            |
|                                               | چالش بی توجهی به قانون به مثابه آزاد بدون               |
|                                               | چالش تافته جدا بافته بینی                               |
|                                               | داشتن مشکلات روانی مثل افسردگی                          |
|                                               | نداشتن مشکل مالی منتج به مشکلات هیجانی                  |
|                                               | پرتوقع بودن دانش آموزان منطقه ۱ تهران                   |
|                                               | شکونده بودن روحیه دانش آموزان منطقه ۱ تهران             |
|                                               | تک فرزند بودن اکثر خانواده ها به خصوص منطقه ۱ تهران     |
|                                               | آمار بالای طلاق                                         |
|                                               | سبک زندگی مادی و مرفه                                   |
|                                               | ارتباط با جنس مخالف                                     |
| چالشهای فردی در طغیانگری در برابر تربیت دینی  | برجسته بودن ادراکات حسی ولذت مادی                       |
|                                               | شیرین بودن لذت جویی های بعد حیوانی انسان                |
|                                               | عدم توجه افراد به روح دین در ممانعت از فساد و تباهی     |
|                                               | بوالهوسی جنسی                                           |
|                                               | راحت طلبی انسان معاصر                                   |
|                                               | نبودن حد یقف و توقف در امیال انسان                      |
|                                               | انسان بی نهایت طلب                                      |
|                                               | رفاه مادی                                               |
|                                               | غنا مالی حداکثری و احساس عدم نیاز به تلاش برای آینده    |
|                                               | بی نیازی مادی                                           |
|                                               | امکانات مادی                                            |
|                                               | قشر مرفه و بی درد                                       |
| خلاء های فردی موثر در تربیت دینی              | بالقوه بودن امور فطری در تربیت دینی                     |
|                                               | پیشرو بودن ذات غریزه نسبت به فطرت در تربیت دینی         |
|                                               | نبودن جست و جویی در مسائل اعتقادی                       |
|                                               | خلاء نبودن مطالعات دین محور برای فعال شدن روحیه پرسشگری |
|                                               | خلاء آرامش زندگی و کسب آن با رویکرد غیر دینی            |
|                                               | نداشتن معرفت دینی                                       |
|                                               | نیاز روحی                                               |
|                                               | کمبود اطلاعات دینی                                      |
|                                               | بی توشه بودن از لحاظ دینی                               |



|                                                                 |                                               |
|-----------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|
| کمبود محبت                                                      | چالشهای مبتنی بر عدم شناخت فردی در تربیت دینی |
| کمبود دیده شدن                                                  |                                               |
| خلا معنوی و و کسب آن با رویکرد غیر دینی                         |                                               |
| عدم توجه به ویژگی های دوران بلوغ در تربیت دینی                  |                                               |
| عدم توجه به منشاء و مبدا حیات انسان                             |                                               |
| عدم توجه حرکت جهان به سمت کمال مطلق                             |                                               |
| عدم شناخت در دین داری مجموعه جهان هستی                          |                                               |
| عدم شناخت فرد مبتنی بر قانون مندی نظام هستی                     |                                               |
| عدم توجه دانش آموزان به جایگاه و ارزش انسان                     |                                               |
| عدم توجه دانش آموزان به اشرف مخلوقات بودن                       |                                               |
| دغدغه نداشتن خانواده ها در قرار گرفتن فرزندان در مسیر دین و حیا | چالش فرد و خانواده در تربیت دینی              |
| چالش تحکمی برخورد کردن خانواده های مذهبی                        |                                               |
| اشباع نشدن از محبت توسط خانواده ها                              |                                               |
| چالش تربیت مذهبی و رعایت عفت و تقوا در خانواده                  |                                               |
| تربیت منفی بعضی خانواده ها                                      |                                               |
| عدم توجه به مبانی اعتقادی در تربیت از سنین پایین                |                                               |
| نگاه صرفا درسی آموزشی به کتاب و کلاس های دینی                   |                                               |
| نگاه صرفا درسی آموزشی به کتاب و کلاس های دینی                   |                                               |
| نگاه عامیانه خانواده به کتب دینی                                |                                               |
| عدم رسیدن به آرامش روحی در دیالکتیک فرد و خانواده               |                                               |
| اهتمام ضعیف خانواده در تربیت دینی تولید نسل ناهنجار دینی        |                                               |
| فقدان تربیت دینی خانوادگی تاثیر پذیری حداکثری غیر دینی در مدرسه |                                               |
| نبودن تربیت دینی در بستر خانواده                                |                                               |
| عدم برنامه مند بودن خانواده ها در تربیت دینی بعد ورود به مدرسه  |                                               |
| کاهش نفوذ خانواده در تربیت بعد از ورود دانش آموز به مدرسه       |                                               |
| خانواده اولین مرجع موثر در تربیت دینی دانش آوز                  |                                               |

## بحث

یکی از ابعاد شناسایی شده در چالش های تربیت دینی، مرتبط با دانش

هدف اصلی تحقیق "شناسایی چالش های فردی تربیت دینی دانش آموزان به عنوان فرد و سپس در گروه است. دانش آموزان مانند معلمان از ارکان مهم نظام آموزش و پرورش هستند که همه عناصر نظام در جهت تربیت اوست. تربیت دانش آموز به ویژه دینی تنها منحصر به محیط خانواده باشد.

و در این میان مادر نیست؛ بلکه محیط زندگی، مدرسه، محل بازی و تعاملات

تحلیل داده های حاصل در چارچوب روش انتخاب شده نشان داده است اجتماعی، زمینه تاریخی و فرهنگی، رسانه های در ابعاد محلی، منطقه ای، که چالش های فردی تربیت دینی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه دبیرستان های دخترانه منطقه یک تهران می باشد. تربیت اوست. تربیت دانش آموز به ویژه دینی تنها منحصر به محیط خانواده باشد. تحلیل داده های حاصل در چارچوب روش انتخاب شده نشان داده است اجتماعی، زمینه تاریخی و فرهنگی، رسانه های در ابعاد محلی، منطقه ای، که چالش های فردی تربیت دینی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه دبیرستان های دخترانه منطقه یک تهران می باشد. تربیت اوست. تربیت دانش آموز به ویژه دینی تنها منحصر به محیط خانواده باشد.

برابر تربیت دینی، خلاء های فردی موثر در تربیت دینی، چالشهای مبتنی بر اساس نتایج احصاء شده از [۲۰]، مدرسه به عنوان مهم ترین عامل در عدم شناخت فردی در تربیت دینی، چالش فرد و خانواده در تربیت دینی.

تربیت پذیر نمودن افراد است. در حقیقت دانش آموزان اغلب برای یادگیری و تا کنون، تحقیقات متعددی در حوزه چالش های تربیت دینی صورت گرفته و توسعه همه جانبه شخصیت خود به منابع زیادی دسترسی دارند و به نظر است ولیکن هیچ کدام از این تحقیقات به متغیرهای این تحقیق به ویژه می رسد اغلب آنها با وجود حساسیت و نقش تاثیرگذار معلم در جامعه، دانش آموزان دبیرستان منطقه یک و شناسایی این چالش ها از زبان معلمان را الگو و اسوه خود برای سبک زندگی مورد نظر قرار نمی دهند. نپرداخته است. رسانه ها و فضای مجازی و دسترسی آسان، انتخاب های متنوع و متعددی جز

معلم را در اختیار دانش آموزان قرار می‌دهد از این رو تاکید بیش از حد در خصوص مولفه چالش‌های فردی در طغیانگری در برابر تربیت دینی، محقق بر نقش و سهم معلم در تحقق حیات طیبه اندکی غیر واقع بینانه جلوه‌ای از شاخص‌ها عدم توجه نوجوانان به روح دین در ممانعت از فساد و می‌کند.

بنابراین، نتایج این تحقیق با [۲۰]، در نقش الگویی معلمان برای تربیت دروغ می‌گویند؛ و ... و این را دلیلی بر ناکارآمدی دین در تربیت انسان‌ها می‌داند [۷، ۱۴].

دانش آموزان تطبیق داشته، در دیگر موارد، قابل تطبیق و تبیین نیست. یکی از عوامل موثر و مهم در دین‌گریزی نوجوانان شبکه‌های اجتماعی و فضای از دیگر آسیب‌ها و چالش‌های مطرح شده دانش آموزان در بعد فردی مجازی است که امروزه در ابعاد مثبت و منفی تربیت اجتماعی نقش اساسی بوجسته بودن ادراک‌های حسی و لذت‌های مادی و رفاه مادی است.

محوری دارد. محتواهای همسو و ناهمسو، فضای اجتماعی باز در گفتگوها دانش آموز نوجوان ما تحت تاثیر فرهنگ مبتذل غرب که با ترویج زندگی وضعف در پاسخگویی برای اقناع نوجوانان، باعث ایجاد چالش‌هایی در مبتنی بر لذت طلبی و راحت طلبی قصد نابودی جوانان ما را دارند، دین و تربیت دینی شده است. بر همین اساس، نتایج حاصل از این تحقیق با احکام و دستورات آن را عامل فاصله گرفتن از لذت‌ها و رفاه مادی می‌داند.

تحقیق [۱۶]، در مولفه‌های، تاثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی در دین‌گریزی تطبیق دارد. به عبارتی بین شبکه‌های مجازی و دین‌گریزی جوانان رابطه برخی جوانان ما نه تنها در محیط خانواده بلکه در محیط مدرسه نیز هیچ محدودیتی را نمی‌پذیرند و هیچ انگیزه‌ای برای زندگی ندارند و زمانی که با منفی و معناداری وجود دارد.

نتایج حاصل از این تحقیق با تحقیق [۱۵]، در روابط چهارگانه انسان که دیگر در آموزش ماست. معلمان دینی ما نتوانسته‌اند در معرفی صحیح دین عبارت است از: رابطه با خدا، با خود، جامعه و طبیعت و آسیب‌های وارد بر هر درست عمل کنند.

کدام از این حیطه‌ها قابل تطبیق و تبیین است و در عوامل دین‌گریزی باتوجه به شاخصه‌های عرفان کاذب و عرفان اسلامی و اینکه عرفان کاذب تنها در اثر تبعیت از پیامبران زندگی خوش مادی پدید می‌آید و دین توسعه مادی نتیجه ته‌اجم فرهنگی می‌باشد قابل تطبیق نیست.

این تحقیق با تحقیق [۲۱]، حاکی از آن است که به جز محتوای کتب درسی طاعت و اجتناب از معصیت راهی جز این نداریم که متوجه شویم و یقین ویژگی‌ها و خصوصیات معلمان و مربیان دینی در ابعاد مختلف تربیتی که کیم که طاعت نزدیکی به تمام نعمت‌ها خوشی‌ها دارایی‌ها عزت‌ها و سوء گیری اساسی با مبانی معرفتی تربیت دینی دارد نیز می‌تواند از دیگر معصیت عبارت است از محرومیت از لذت‌ها. عوامل آسیب‌زا باشد که با نتایج این تحقیق در ارتباط با معلمان تطبیق دارد.

بنابراین آنچه نادرست است حب دنیا است که به معنای بیگانه شدن در بحث و تحلیل از چالش‌های فردی تربیت دینی می‌توان گفت؛ یک انسان از خویش و فطرت خداجوی و گرفتار شدن به مد و تجملات است از عوامل اصلی دین‌گریزی دانش آموزان نوجوان نابسامانی فکری، غفلت که سبب بیگانه شدن انسان از خدا و افول اخلاقیات می‌گردد. و بستر راحت جهل و عدم تفکر آنان در حوزه مسائل دینی است؛ که در نهایت منجر به طلبی و گرایش‌های شهوت پرستی را ایجاد می‌کند.

نقض قوانین اجتماعی و سرپیچی از مقررات در جامعه اسلامی و قوانین الهی از این رو مبارزه با راحت طلبی که یکی از مصادیق مهم هوای نفس است می‌گردد. شبیه آموزش دین در آموزش و پرورش ما دارای اشکالات اساسی باید از ۷ سالگی و با مدیریت پدر و مادر آغاز شود و در محیط مدرسه ادامه است که در انواع سطوح دین خود را نشان داده است [۱۹]. نباید با اجبار و زور باید و ثمره آن شکل گیری شخصیت دانش آموزان در همه ابعاد و مراتب افراد را ملزم به انجام تکالیف الهی نماییم عمل از روی اجبار ارزشی ندارد به حیات طیبه خواهد بود [۲۲، ۲۳].

ویژه در خصوص تکالیف فردی که مربوط به رابطه میان خدا و فرد است الزام هیچ معنایی ندارد.

یکی دیگر از مولفه‌های چالش‌های تربیت دینی در بعد فردی، چالش فرد و خانواده می‌باشد. یادآوری این نکته ضروری است که هیچ کودکی با اخلاق و خصلت‌های بد متولد نمی‌شود و فطرتاً تمام ارزش‌های نیکو در وجود او نهاده شده است، تنها والدین باید این ارزش‌ها را حفظ و شکوفا کنند. از این رو اصلی‌ترین محل تربیت و شکل‌گیری شخصیت افراد در طول زندگی ابتدا

حال آنکه آموزش ارزش‌های دینی باید متناسب با نیازهای حال آینده‌لو خانواده و بعد در درجه دوم در مدرسه است، از این رو نقش الگویی علایق و ویژگی‌های روانشناختی دانش آموزان باشد و این حالت دستوری والدین که تمام عقاید و ارزش‌ها افکار و باور هارا به فرزند منتقل می‌کنند آموزش دین، نه تنها سبب جذب آنان به دین داری نمی‌شود بلکه اسباب‌غیر قابل انکار است و می‌توان گفت خانواده مهم‌ترین عامل در شکل‌گیری دین‌گریزی جوانان ما فراهم می‌کند [۱۰، ۱۳].

تربیت دینی فرزندان است [۲۲].

واکوی‌های جامعه شناختی و روانشناختی بیانگر این حقیقت است که پای رفع چالش‌ها و ایجاد بستری مناسب در تربیت دینی دانش بنیان بسیاری از نابسامانی‌های رفتاری و انحرافات اخلاقی دانش آموزان مقطع متوسطه دوم، پیشنهاد می‌شود:

مشکلات و مسائلی است که درون خانواده قرار دارد. تربیت منفی و تولید نسل ناهنجار دینی در برخی خانواده‌ها که پدر و مادر به مسائل اخلاقی پایبند بازنگری در محتوای کتب درسی دینی صورت گیرد، به گونه‌ای که متناسب نیستند موجب می‌شود که قبح اعمال منافی عفت نزد فرزندان آنان از بین برود. با سن جنسیت و فهم دانش آموزان نوشته شود و پاسخگوی نیازهای آنان رفته و در صورت فراهم شدن زمینه آنها نیز مرتکب همان اعمال زشت و باشد.

ناپسند شوند، به عبارتی نوجوان و جوانی که در یک خانواده نابسامان به توجه به نقش و تاثیر معلمان در تربیت دینی نسل آینده، دقت بیشتری در محیطی آشفته و آمیخته با اختلالات خانوادگی پرورش یافته به سختی گزینش و ورود معلمان و مدیران و معاونین کارآمد به حوزه تعلیم و تربیت مدرسه و محیط‌های دیگر قابل تربیت است. گرچه استثنائاتی هم وجود دارد، به گونه‌ای که صلاحیت‌های دینی، عقیدتی، اخلاقی و سیاسی دارد. از این رو در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی و تربیتی اولویت اصلی اصلاح، همسو با معیارهای یک نظام تربیت اسلامی باشد.

خانواده است. رسیدگی به وضع دینداری خانواده‌ها آسان‌ترین و کوتاه‌ترین برگزاری جلسات و همایش برای گسترش معلومات دینی دانش آموزان و راه برای رسیدن به رشد معنوی است. بنابراین امکان برآورده شدن انتظار دیدار با علمای بزرگ دین در جهت تقویت روحیه دینی آنان. جامعه بدون اصلاح خانواده خلاف واقعیت است. اشباع نشدن از محبت درون

خانواده و نبود هیچ گونه روابط و جو عاطفی، روانی و معنوی میان اعضای کتاب‌های درسی دینی ما باید با واقعیت زندگی امروز تطبیق داشته باشد و خانواده، معضل طلاق، خانواده‌هایی که پدر و مادر تنها حضور فیزیکی این حس را به دانش آموزان انتقال دهد که هم اکنون با پذیرش دین، بسیاری دارند و هیچ رابطه گرم و دوستانه‌ای میان اعضای خانواده نیست، فرزندان از مسائل و مشکلات و نیازهای آنان برطرف و راه خوشبختی برای آنان حال خود رها شده اند بدون هیچ گونه نظارتی و مراقبی و... همه در شکل هموار خواهد شد.

گیری تربیت دینی اثر گذار است و سبب پدید آمدن بسیاری از ناهنجاری‌های دینی ما با فایده‌های دنیای مادی معرفی شود و دانش آموز به این و مشکلات رفتاری و اخلاقی و انحرافی به ویژه در دوران نوجوانی و جوانی حقیقت برسد که دین اسلام تماماً با عقلانیت و منفعت انسان و تعالی و رشد خواهد شد. روح انسان گره خورده است، و معلمان ما در کلاس‌های درس، باید از دین

از این رو تربیت دینی جوانان تا حد زیادی به این نظام کوچک برمی‌گردد تجلی واقع بینانه، واقع گرایانه، انسان گرایانه و انسان مدارانه و بر مدار اینکه چقدر به ارزش‌ها و رهنمودهای تربیت دینی اهمیت می‌دهند و آن را منفعت‌های انسان، داشته باشند.

زندگی حاکم کرده‌اند و متأسفانه به دلیل بی‌تدبیری و ناآگاهی و عدم نتیجه‌گیری

مسئولیت‌پذیری برخی والدین زمینه و شرایط برای تربیت و معرفت صحیح تحلیل داده‌های حاصل در چارچوب روش انتخاب شده نشان دینی مهیا نخواهد شد. کم توجهی برخی از والدین به تربیت دینی فرزندان، است که چالش‌های فردی تربیت دینی دانش آموزان دختر یکی از شاخص‌های مطرح شده بود. با توجه به نفوذ گسترده رسانه‌های مقطع دوم متوسطه (منطقه ۱ تهران) در ۵ مولفه و ۶۸ شاخص مختلف، دنیا و شبکه‌های مجازی، نه تنها خود خانواده‌ها از آموزه‌های دینی قابل بررسی و تبیین است. بر همین اساس، چالش‌های فردی فاصله گرفته‌اند بلکه به تربیت دینی فرزندان نیز چندان اهمیتی داده نمی‌شود. تربیت دینی دانش آموزان به ترتیب عبارتند از؛ چالش‌های بستر شود و دغدغه دینی در خانواده مطرح نیست [۲۲].

این تحقیق نیز در اجرا دارای محدودیت‌هایی بود.

تحقیق حاضر در مدارس منطقه ۱ صورت گرفته است که با توجه به محیط دینی، چالش‌های مبتنی بر عدم شناخت فردی در تربیت دینی، چالش فرد و خانواده در تربیت دینی و استانداردهای آموزشی، احتمال دارد، نتایج در دیگر مناطق تغییراتی پیدا کند.

### ملاحظات اخلاقی

نویسندگان متعهد بودند که در نگارش و اجرای پژوهش تمامی ملاحظات و استانداردهای اخلاقی را رعایت کنند. این مقاله حاصل از پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته عرفان با کد ۲۶۹۱۳۸۳۷ است می‌باشد که به تصویب معاونت پژوهشی دانشگاه الزهراء (س) رسیده است.

### تضاد منافع

نویسندگان این مقاله هیچ گونه تضاد منافی را اعلام نکرده‌اند

## منابع

1. Ebrahimzadeh, Isa (2018), Philosophy of Education, Tehran, Payam Noor University Press-Persian
2. Ehsani, Mohammad (2019) Religious education system from the perspective of Imam Khomeini (RA), Research Institute of Imam Khomeini and the Islamic Revolution, first edition-Persian
3. Ehsani, Hamida (2016) The role and impact of media in the social and religious- education of children, adolescents and families, Volume II, Number Six, Elite Science and Engineering Magazine- Persian
4. Motahari, Morteza (2008), Education in Islam, Tehran, Sadra Publishing House, 51st edition- Persian
5. Bagheri, Khosrow (2020), A New Look at Islamic Education, Publications of Burhan Cultural Institute, 8th edition- Persian
6. Laura Burke (2022), Psychology of Development (from adolescence to the end of life), translated by Yahya Seyed Mohammadi, second volume, Arsbaran Publishing- Persian
7. Bahrami, Mohammad (2022) Apostasy, Factors and Solutions in the Light of the Qur'an, Koranic Research Journal No. 37 and 38- Persian
8. Tajik, Mohammadreza. (2021). The gap or generation gap in Iran today, analysis, estimations and measures, Strategic Research Research Institute, published by the Expediency Recognition Forum - Persian
9. Beheshti, Mohammad et al. (2018) Opinions of Muslim thinkers in education and training and its foundations, second volume, Qom: published by the university and district research center- Persian
10. Parnian, Sahr (2017) review of the document of fundamental transformation of education, Farzangan Publications, page 60- Persian
11. Shariatmadari, Ali (2009), Principles and Philosophy of Education, Tehran, Amir Kabir Publications, 39th edition- Persian
12. Shekahi, Gholamhossein (2015) Education and its stages, Mashhad: Astan Quds Razavi Publications- Persian
13. Supreme Council of Education and Training (2019), theoretical foundations of fundamental transformation in the education system, Secretariat of the Supreme Council of Education and Training- Persian
14. Abbasi, Mohammad (1400), the factors of religious avoidance and the tendency of young people to western culture, Izharani Scientific Quarterly, No. 116. - Persian
15. Fatehi, Ebrahim Abad, Abolfazl, Taha Derakhshan Far (2021), religious and moral education based on the document of fundamental transformation of education, second international conference on psychology and humanities- Persian
16. Faizullahi, Ali, Kamar Beigi, Khalil (2022), Analyzing the reasons for the prevalence of hypocritical actions in society, scientific research quarterly, year 12. - Persian
17. Kardan, Ali Mohammad (2015) Philosophy of Education, published by the Organization of Study and Books of Human Sciences, Volume 1. - Persian
18. Kant, Emmanuel (1803) Education and Training, translated by Gholamhossein Shakohi (1392), Tehran: Tehran University Press, fifth edition - Persian
19. Sajdi, Abolfazl (2023) Why apostasy? What is religiosity?, Qom, Imam Khomeini Educational and Research Institute (RA), p. 237- Persian
20. Maleki, Hassan (2021) Principles of Islamic education and training from Motahari's point of view, Tehran: Sabah Journal of Human Sciences, No. 50- Persian
21. Nasiri, Fakhalsadat et al. (2020) Internalization of Islamic values among students from the point of view of educational instructors, Journal of Cultural Engineering, 6th year, numbers 57 and 58- Persian

22. Beheshti, Ahmad (2015) Child education in today's world, Tehran: Bostan Ketab Institute Publications, 8th edition- Persian
23. Beheshti, Mohammad et al. (2018) The opinions of Muslim thinkers in education and training and its foundations, second volume, Qom: publication of the research center of the field and university- Persian
24. Shafiabadi, Abdallah (2019) Consulting methods and techniques, Tehran book publication, Ketab Fekr No- Persian